

Nr 880

Av herr Nilsson, Ferdinand, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 185, angående riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m.

Proposition nr 185 till innevarande års riksdag åsyftar en långsiktig planering för en aktiv lokaliseringspolitik. I centrum står avsikten att, genom samordnade lokaliseringspolitiska åtgärder på olika orter, framåtskridandet främjas och resurserna av kapital och arbete effektivt ekonomiskt utnyttjas samt att socialt och kulturellt framstegsarbete befordras.

Regeringens arbetsmetoder har uppenbarligen berett svårigheter vid framläggande av sådana mot nya och djärva mål syftande förslag. Det vedertagna systemet med ett nät av utredningar, omfattande det mesta och dessutom med närliggande och delvis sammanfallande uppgifter, har gentemot initiativ från riksdagen — enkannerligen de utanför regeringsunderlaget stående riksdagsmännen — skapat en nästan ritualmässig motivering för avslag. Till nöds har i vissa fall ansetts att avslag på initiativ vara tillräckligt motiverat av att vederbörande utskott *år från år i samma sak* inhämtat att regeringen *tänker* utreda frågan.

Som regel har detta system på intet sätt syntts förhindra att regeringen själv under pågående utredning och utan att inhämta dess resultat brutit ut och framlagt förslag om frågor som annars anges "ligga under utredning". Föreliggande proposition synes emellertid ge exempel på de svårigheter som uppstår när regeringen icke bemästrat — utan till synes fångats i — det egna utredningsnätet.

I föreliggande proposition liksom i den utredning som ligger till grund därför framstår arbetskraften och dess rationella utnyttjande som något centralt. Men likafullt konstateras härom, att arbetsmarknadspolitikens framtida utformning alltfört ligger under utredning hos den s. k. arbetsmarknadsutredningen. Resultatet är att propositionen visserligen icke kunnat undgå att beröra de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna i samband med lokaliseringen men samtidigt säger sig icke kunna upptaga några åtgärder härför till behandling.

Lika mycket i förbigående behandlas de lokaliseringsproblem som särskilt berör storstadsregionerna. Sådana frågor är dock mycket betydelsefulla för åstadkommande av sund balans i samhället och berör icke blott dessa regioner utan till sina konsekvenser även närliggande trakter, ja hela landet.

Även om det ligger överdrift i påståendet att utredning och proposition mest tagit sikte på norrlandsproblem måste sägas, att storstadsregionernas

brännande frågor av lokaliseringskaraktär, liksom de trakter — Roslagen och norra Uppland, för att välja exempel från mellersta Sverige, men även andra landsdelar i skuggan av starkt expanderande storstadsregioner — som utsättes för förödande sugning från grannarna, i här föreliggande förslag påtagligt lämnats åsido. Frågor om kostnader för vatten och avlopp, om väg- och gatuarbeten liksom om rening för vattenförsörjning och avloppsrening ävensom skolkostnader m. m. kräver beaktande när det gäller tätorterna. På samma sätt kräver vägväsendet, inte minst det enskilda vägväsendets utbyggande och upprustning, beaktande i glesorterna, de må sedan ligga mera avlägset eller i närheten av stora centra. Det är dock ett känt faktum att de enskilda vägarna, liksom de kommunala vägbyggena, måste spela en stor roll vid en effektiv lokalisering samt att anslagen härför torde kräva en mycket kraftig höjning om de med lokaliseringspolitikens avsedda åtgärderna skall erhålla önskad effektivitet. Liknande är förhållandet beträffande den stora, ofta påtalade eftersläpningen med utbetalande av bidrag för vatten och avlopp liksom för byggande av erforderliga reningsverk. Det är ett klart understrykande av det nära sammanhanget med lokaliseringen när från väg- och vattenbyggnadsstyrelsens sida betonats att eftersläpningen beträffande bidragen för vatten- och avloppsarbeten till stor del beror på de långa ledningarna vid nya utbyggnader av tätorter. Det är icke tillfredsställande att sådan eftersläpning skall under många år föreligga medan automobilskattemedel till långt större belopp reserveras.

Det har sagts att den höga beskattningen av motorismen bland annat avser att motverka onödiga och ur samhällssynpunkt oekonomiska bilinköp. Hur som helst så har en sådan avsikt i mån som den finnes knappast visat sig effektiv. Viktigare för glesbygdernas folk — men även för dem i tätorterna som inte bor nära arbetsplatsen — är att de kollektiva trafikmedlen får en bättre utveckling och därigenom gör en oekonomisk användning av privatbilar onödig. Viktigare än att lägga ner järnvägar i glesbygder är att skaffa ersättning genom bussar och lastbilar för nödiga transporter. Insatserna härför är av stor betydelse för lokaliseringen.

Lönesättningen är av största betydelse för den företagsamhet som lokaliseringspropositionen avser att främja både när det gäller företagets avkastning och tillgången på lång sikt på erforderlig och kunnig arbetskraft. Den fulla sysselsättningens politik ger arbetskraften ett gott utgångsläge vid avtalsförhandlingar, och arbetskraftens i propositionen åsyftade ökade rörlighet utgör en annan faktor för utjämnande av olika förhållanden på arbetsmarknaden. Principen om lika lön för lika arbete har stått i brännpunkten när det gällt den kvinnliga arbetskraften. Ehuru tillämpningen i många hänseenden lämnar åtskilligt övrigt att genomföra, torde principfrågan vara klar på detta område. Den dyrortsmotiverade olikheten i lönesättning för samma arbetsprestation har införts på det statliga området

och sedan smittat andra arbetsområden. Den tillkom på grund av tidigare skillnader i levnadskostnader och standardkrav och är i princip hopplöst föråldrad. På åtskilliga områden har den avskaffats och på alla mildrats. Numera är det icke på samma sätt naturligt att människor på vissa orter skall åtnöjas med lägre betalning för produkter, för arbetsåtaganden och tjänster. Ur lokaliseringssynpunkt är det uppenbarligen oförnuftigt att med högre löner och bättre bostäder gynna inflyttning till orter dit folk trängs för att få komma, medan de bygder som hotas av ödeläggelse genom avflyttning missgynnas av lägre löner, sämre bostäder och sämre kommunal standard. Dyrortssystemets avskaffande framstår som ett aktuellt lokaliseringspolitiskt lika väl som ett socialt rättvisekrav.

På något håll har man menat att tillgången på den billiga arbetskraften skulle vara till fördel för näringslivet i bygderna samt främja nyetablering av företag där. Men med en arbetsmarknadspolitik som bygger på full systerställning och arbetskraftens rörlighet är det kortsynt och orealistiskt att göra så. Ej blott praktiskt utan också rent principiellt framstår det icke som godtagbart och socialt acceptabelt att grunda en bygds näringsliv på att systematiskt undervärdera och underbetala det arbete som människorna där utför.

Men principen om lika lön för lika arbete har en annan sida. Den bör också finna sin tillämpning inom storstäder och storstadsregioner. Där mötes den emellertid av kravet på vad man kallat marknadsmässig lönesättning. När tillgången på arbetstillfällen är stor och arbetskraft i tillräcklig utsträckning icke finnes att tillgå menar man sig vara berättigad att uttaga en högre lön för ett arbete som andra på andra orter utför för lägre betalning. För icke länge sedan hörde vi om en statlig verkschef som gjorde sig till tolk för samma uppfattning — staten borde för postverkets del gå in för marknadsmässig lönesättning.

Problemet bottenar uppenbarligen i en förfelad lokalisering. Ur samhälls-ekonomisk synpunkt framstår det även som lika naturligt att kräva rationella produktionskostnader även när det gäller produktion eller tjänster i storstadsregionerna som i glesbygder. Den löneglidning under pågående avtal som har en så påtaglig del i tendenser till inflation som förekommer har också sin bästa grogrund i storstäder med överhettad arbetsmarknad. I den mån som inflationsriskerna utlöser kreditrestriktioner och höga räntor blir skadeverkningarna för sund samhällsekonomi än större.

Det framstår som nödvändigt att storstädernas och storstadsregionernas lokaliseringsproblem starkare uppmärksammas och att lämpliga åtgärder vidtages för att skapa balans mellan tillgång på arbete och tillgänglig arbetskraft. Då bostadsproblemet i orter med starkt växande inkomster för människorna och i takt därmed växande bostadskrav hittills knappast visat sig kunna lösas så att arbetskraften kunnat komma i balans med efterfrå-

gan framstår utflyttning av institutioner, ämbetsverk och företag som en framkomligare utväg.

Länsmyndigheternas roll när det gäller genomförande av lokaliseringsfrämjande åtgärder inom respektive län avses så väl av utredning som i propositionen skola vara betydande. Även på denna punkt snubblar emellertid vederbörande över en pågående utredning. I propositionen erkännes att det skulle varit önskvärt att kunna bedöma vilken utformning den för verksamheten erforderliga organisationen i framtiden skall komma att få. Det konstateras emellertid att dessa frågor befinner sig under utredning i den pågående länsförvaltningsutredningen. Dess förslag anges tidigast vara att vänta under nästa år. Såsom en provisorisk nyskapelse i väntan härför föreslås inrättande av ett *planeringsråd* av en typ som i viss mån erinrar om de halvdemokratiska eller odemokratiska nämnder som förekommer på länsplan. I här föreliggande fall skall rådet emellertid bestå av fyra landstingsvalda och tre regeringsvalda ledamöter. Kompetensen i förhållande till centrala myndigheter anges vagt. Däremot säges om detta råd att "det torde kunna förutsättas att rådets uppfattning kommer att tillmätas särskild tyngd vid de olika frågornas fortsatta handläggning i kommuner, landsting och andra länsorgan".

Förvisso! Men denna tyngd skulle förmeras av att samtliga dess medlemmar — eventuellt med undantag av ordföranden — utses av landstinget. Det framstår även som önskvärt att det närmare preciseras vilken tyngd rådets mening skall tillmätas i förhållande till centrala myndigheter, även de högsta. Eventuellt borde lokaliseringsrådet kunna tillerkännas självständig beslutanderätt beträffande utnyttjande av de resurser som av central myndighet efter viss behovsavvägning ställes till disposition för främjande av lokalisering inom länet. Ytterligare medel av olika slag skulle i särskilda fall — större belopp eller för extraordinära ändamål — kunna av Kungl. Maj:t efter prövning disponeras.

I överensstämmelse med angivna synpunkter hemställs,

att riksdagen i samband med behandling av proposition nr 185 beträffande riktlinjer för en långsiktig planering av lokaliseringspolitiska åtgärder i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uttala,

att i anslutning till principen om lika lön för lika arbete den för lokaliseringen skadliga ortsgraderingen av den statliga lönesättningen måtte snarast avvecklas och genom effektiva lokaliseringspolitiska åtgärder den i bristande lokalisering bottnade överhettning av arbetsmarknaden, som tar sig uttryck i s. k. marknadsmässiga höglöner, löneglidning o. s. v. i storstadsregioner eller annorstädes, måtte dämpas;

att av för lokaliseringspolitiska ändamål avsedda resurser medel måtte kunna disponeras ej blott för åtgärder inom avfolkningsområden utan även i särskilda fall för lindring av svårigheter i övergångsskeden vid stark expansion inom inflyttningskommuner;

att behovet av s. k. kollektiva trafikmedel måtte i samband med lokaliseringspolitisk planering vederbörligen beaktas i första hand i glesbygder med stora avstånd men även beträffande de stora tätortsbebyggelserna med omnejd;

att av fonderade automobilskattemedel väsentligt ökade resurser måtte i lokaliseringsssyfte disponeras för utbyggande och upprustning av enskilda vägar liksom för det kommunala vägväsendet i expanderande tätorter;

att likaledes av fonderade automobilskattemedel ökade anslag måtte lämnas för inhämtande av eftersläpning av bidrag för vatten och avlopp liksom för reningsverk m. m. ävensom

att de i propositionen avsedda lokaliseringsråden inom länen måtte utrustas med klart angiven kompetens att inverka på användning av de medel som ställes till förfogande för aktiv lokalisering och upprustning av länens närings- och kulturliv i enlighet med innebörden av begreppet länsdemokrati.

Stockholm den 24 november 1964

Ferdinand Nilsson
i Kungsängen